

ZARYS DZIEJÓW WYDZIAŁU PRAWA I ADMINISTRACJI UNIwersytetu warszawskiego

wydanie 2. uzupełnione

Collegium Iuridicum I, im. Leona Petrażyckiego, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28

Wolters Kluwer

ZARYS DZIEJÓW
WYDZIAŁU PRAWA
I ADMINISTRACJI
UNIwersytetu warszawskiego

Grażyna Bałtruszajtys

Adam Bosiacki

Hubert Izdebski

Marzenna Paszkowska

Anna Rosner

redakcja naukowa
Grażyna Bałtruszajtys

wydanie 2. uzupełnione

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Wolters Kluwer

Warszawa 2016

Publikacja została dofinansowana przez Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warszawskiego

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Grażyna Polkowska-Nowak

Opracowanie redakcyjne
Maria Sawicka

Łamanie
Violet Design

Zdjęcia na okładce
Archiwum Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego

Zdjęcia i portrety wykorzystane w książce pochodzą ze zbiorów
Biblioteki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego,
Biblioteki Narodowej, Narodowego Archiwum Cyfrowego,
a także ze zbiorów prywatnych Autorów.

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN: 978-83-8092-897-8
2. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

WSTĘP

Z dumą i radością oddajemy do rąk Czytelników drugie wydanie *Zarysu dziejów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego*. Publikacja zbiega się z obchodami dwusetnej rocznicy utworzenia Naszej Uczelni, która – jako Cesarsko-Królewski Uniwersytet Warszawski – w dniu 19 listopada 1816 r. została powołana do życia dekretem Aleksandra I. Jedną z pięciu jednostek powstającego Uniwersytetu stał się Wydział Prawa i Administracji, który stanowił kontynuację Szkoły Prawa (później Szkoły Prawa i Administracji) utworzonej w 1808 r. w Księstwie Warszawskim. Od 1816 r. losy warszawskiej szkoły prawa stanowią istotną część dziejów całej Uczelni. Dlatego dzisiaj, świętując 200-lecie utworzenia Uniwersytetu Warszawskiego, chcielibyśmy przypominać o tej części jego historii, która jest związana z nauczaniem prawa i administracji.

Uniwersytet Warszawski, w tym również jego Wydział Prawa i Administracji, dąży do zapewnienia jak najwyższego poziomu badań naukowych oraz procesu dydaktycznego. Chcemy być uczelnią nowoczesną, otwartą na świat i ludzi, reagującą na istniejące potrzeby i dokonującą się zmiany społeczne. Jednocześnie nie powinniśmy jednak zapominać o naszej bogatej przeszłości, dzięki której budujemy tożsamość społeczności akademickiej i która w dużym stopniu decyduje o pozycji Uniwersytetu Warszawskiego. Pamięć o przeszłości to również pamięć o tych, którzy budowali szkolnictwo wyższe w Warszawie i chronili system wartości niezbędny do stworzenia oraz zachowania uczelni stabilnej i twórczej. Uniwersytet to bowiem nie tylko nauka i kontakt ze studentami, lecz także pewna postawa życiowa, która stanowi fundament funkcjonowania całej społeczności uczonych i studentów, pozwalając jej przetrwać różne przeciwności dziejowe. Warto o tym przypominać zwłaszcza w kontekście kryzysu wartości akademickich oraz pytań o przyszłość polskiego szkolnictwa wyższego, w tym i naszej Uczelni.

Dwieście osiem lat dziejów Wydziału Prawa i Administracji to historia wspianałych, a często także odważnych i nowatorskich idei. To jednak również historia poświęceń oraz codziennej, ciężkiej pracy i determinacji

całej społeczności akademickiej. To wreszcie historia wyjątkowej odwagi czy wręcz heroizmu, które pozwoliły przetrwać najtrudniejsze okresy w dziejach nauki i nauczania akademickiego. Ta bogata i piękna przeszłość ma stanowić inspirację i pomoc w realizacji celów, które sobie stawiamy dzisiaj. Dzięki nawiązaniom do historii całego Uniwersytetu oraz naszego Wydziału łatwiej będzie też dostrzec możliwe zagrożenia oraz uniknąć błędów popełnionych w przeszłości. Śledząc dzieje warszawskiej szkoły prawa, łatwiej dostrzec te problemy i trudności, z którymi niegdyś musiała sobie radzić społeczność akademicka, a które pozostają realne i dzisiaj. Warto o nich mówić w sposób rzetelny i szczerzy, lecz nie po to, by deprecjonować dorobek naszej Uczelni. Wręcz przeciwnie, chcemy lepiej poznawać własną przeszłość i na tej podstawie budować przyszłość, radząc sobie z niebezpieczeństwami, przed którymi przestrzega nas historia. Szkoła wyższa w sposób szczególnie powinna jednoczyć i być otwarta na różnorodność, stając się miejscem współdziałania wszystkich, którzy – odwołując się do uniwersalnych wartości – chcą dążyć do poznania prawdy.

Publikując dzieje Wydziału Prawa i Administracji w dwusetną rocznicę utworzenia Uniwersytetu Warszawskiego, pragniemy też podkreślić wkład prawników i administratywistów w rozwój Uczelni. Chcemy zwracać uwagę, jak ważne jest prawo i jego nauczanie. Potwierdzeniem tej tezy jest rola, jaką przedstawiciele naszego Wydziału odgrywali w historii Uniwersytetu w ciągu ostatnich 200 lat. Również obecnie i w przyszłości, budując sprawną i efektywną instytucję, będziemy potrzebować rzetelnej wiedzy prawniczej oraz prawników rozumiejących otaczającą ich rzeczywistość, a w rezultacie mogących się przyczynić do rozwoju Uczelni. W sposób szczególnie należy przypominać sylwetki wybitnych naukowców, którzy swoją karierę związali z Wydziałem Prawa i Administracji. Ich twórczość budowała pozycję Uniwersytetu, stanowi też fundament dla rozwoju nauki i nauczania na naszej Uczelni. Zarazem musimy pamiętać, że historia warszawskiej Szkoły Prawa i Administracji nie byłaby tak bogata, gdyby nie środowisko naukowe Uniwersytetu, w którym Szkoła ta funkcjonowała i z którego mogła czerpać.

Niniejsza książka – o czym pisał Dziekan Tadeusz Tomaszewski we wstępie do pierwszego wydania – to również najlepszy sposób wyrażenia naszej wdzięczności dla wszystkich pracowników i studentów, którzy tworzyli historię Uniwersytetu Warszawskiego oraz jego Wydziału Prawa i Administracji. W tym miejscu szczególne słowa podziękowania należą się badaczom przeszłości. To dzięki ich zaangażowaniu mogło powstać opracowanie tak obszerne i bogate w treści. Szczególną rolę w tych badaniach odegrała Profesor Grażyna Bałtruszajtys-Piotrowska, która od lat kieruje Pracownią Dziejów Wydziału Prawa i Administracji UW.

Oddając do rąk Czytelników *Zarys dziejów Wydziału Prawa i Administracji*, zwracamy uwagę na rolę środowiska prawniczego w historii Uniwersytetu Warszawskiego. Podkreślamy nasze przywiązanie do wartości akademickich i więź z całą społecznością uniwersytecką. Mamy przy tym nadzieję, że książka ta będzie nie tylko pamiątką obchodów Jubileuszu 200-lecia Uniwersytetu Warszawskiego, lecz także świadectwem jego dziejów oraz inspiracją w pracy na rzecz budowy nowoczesnej uczelni o renomie krajowej i międzynarodowej. To właśnie bogata i piękna historia naszego Uniwersytetu pozwala nam – mimo trudności, wobec których staje społeczność akademicka – patrzeć w przyszłość z optymizmem.

prof. Krzysztof Rączka
Dziekan Wydziału Prawa i Administracji
w kadencji 2008–2016

prof. Tomasz Giaro
Dziekan Wydziału Prawa i Administracji
w kadencji 2016–2020

OD REDAKCJI

Jubileusz 200 lat Uniwersytetu Warszawskiego z hasłem „UW: dwa stulecia – dobry początek” to nie tylko święto, lecz także spojrzenie na działalność i tradycje uczelni, której losy tak ściśle wiążą się z dziejami Warszawy i kraju. Badania nad dziejami Uniwersytetu podejmuje cała jego społeczność, aby ocalić od zapomnienia ludzi z nim związanych – nauczających i nauczanych, ich działania na Uniwersytecie i w życiu publicznym, a w te prace włącza się Wydział Prawa i Administracji. Badania nad dziejami Wydziału napotyka ogromne trudności wynikające ze zniszczeń dokumentów. Po upadku Powstania Listopadowego wywieziono większość dokumentów Uniwersytetu, dokumenty Szkoły Głównej – częściowo ocalałe – uległy zniszczeniu podczas II wojny światowej, akta uniwersytetu rosyjskiego z lat 1869–1915 wywieziono podczas ewakuacji do Rosji – przez Moskwę – do Rostowa nad Donem. Dokumentacja Wydziału z okresu dwudziestolecia międzywojennego została zniszczona we wrześniu 1939 r., gdy bomba zburzyła gmach Seminaryjny Wydziału Prawa mieszczący archiwum, a ocalały tylko nieliczne akta studenckie przechowywane w innym budynku. Dokumenty z okresu tajnego nauczania lat 1939–1944, ukryte w lokalu przy ul. Mokotowskiej i – w drugim egzemplarzu – w mieszkaniu prof. Rafacza przy ul. Nowy Zjazd, zostały bezpowrotnie utracone podczas Powstania Warszawskiego. Z okresu po II wojnie światowej też nie ma pełnej dokumentacji Wydziału.

Wydział Prawa i Administracji – najstarszy z wydziałów Uniwersytetu – powstały w 1808 r. jako Szkoła Prawa – swój jubileusz obchodził w 2008 r. W tych ramach zostały przygotowane i opublikowane: *Profesorowie Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 1808–2008*, praca zbiorowa pod redakcją G. Bałtruszajtys, Warszawa 2008, ss. 354, przygotowany przez A. Bieleckiego album: *Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w 200-lecie istnienia. Zatrzymane w kadrze*, pod red. J. Matuszewskiego, tłum. na j. angielski A. Bosiacki, Warszawa 2008, ss. 236, *Zarys dziejów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 1808–2008* autorstwa G. Bałtruszajtys, A. Bosiackiego,

---

H. Izdebskiego, M. Paszkowskiej, A. Rosner, pod redakcją G. Bałtruszajtys (Warszawa 2008, ss. 273). Przebieg obchodów jubileuszowych opisano w tomie 51 „*Studia Iuridica*”.

Z rynku księgarskiego szybko zniknął *Zarys dziejów*, co wskazało na konieczność dalszych prac nad historią Wydziału, aby przypomnieć także sylwetki osób związanych z Wydziałem jako profesorowie kontraktowi czy wykładowcy. Nie ma w tych publikacjach osób żyjących codzienną działalnością, aktywnie uczestniczących w dydaktyce, życiu naukowym i publicznym. Ich ukazanie jest dalszym naszym zadaniem w pracach nad historią Wydziału.

Włączając się w przygotowania Jubileuszu 200 lat Uniwersytetu Warszawskiego, podjęliśmy prace nad nowym, uzupełnionym wydaniem *Zarysu dziejów Wydziału*.

Charakteryzując dwuwiekową działalność Wydziału, zwróciliśmy uwagę na podstawę prawną, organizację Wydziału, kadre i jej działalność naukową, studentów – ich liczbę oraz warunki studiowania. Trzeba było uwzględnić biogramy profesorów zarówno te opublikowane w 2008 r., jak i te, które zamieszczono w kolejnych tomach serii wydawnictw jubileuszowych *Monumenta Universitatis Varsoviensis*, zatytułowanych *Portrety uczonych. Profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego*. W serii tej i w charakterystyce społeczności Uniwersytetu, a także we wspomnieniach pracowników z okresu po II wojnie światowej nie zabrakło informacji o Wydziale Prawa. Na wiele pytań nie ma jeszcze odpowiedzi, sporo już wiemy o nauczających, ale mało o nauczanych, o absolwentach i ich losach, co też jest istotne dla historii Wydziału, a nas inspirowane do prowadzenia dalszych badań.

Podczas prac nad przygotowaniem wydania uzupełnionego *Zarysu dziejów* odeszła nasza koleżanka dr hab. Marzenna Paszkowska, zostawiając w swoim komputerze materiały, które uzupełnił i przygotował do druku prof. Adam Bosiacki.

Publikując *Zarys dziejów*, mamy nadal nadzieję, że Czytelnicy zainteresowani dziejami Wydziału zechcą nam pomóc, udostępniając prywatne archiwa i dzieląc się wspomnieniami z dawnych lat, aby w pełni ukazać też drugie stulecie dziejów Wydziału Prawa i Administracji.

DZIEJE WYDZIAŁU PRAWA I ADMINISTRACJI UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO W LATACH 1808–1831*

Anna Rosner

KSIĘSTWO WARSZAWSKIE

Pierwsze lata Księstwa Warszawskiego to czas tworzenia struktur nowego państwa, wielka reforma sądowa i administracyjna, wprowadzanie zasad nowego prawa. Potrzebne były nie tylko zapał i chęć działania, lecz także wykształcone, zawodowe kadry. Utrwalonej tradycji zdobywania teoretycznego wykształcenia prawniczego nie przekazała Księstwu nieodległa w czasie Rzeczpospolita szlachecka¹, nie najlepsze były też doświadczenia czasów pruskich.

Dodać również trzeba, że idea akademickiego nauczania prawa bliska była oświeceniowym reformatorom doby stanisławowskiej. Ignacy Potocki widział konieczność rozbudowanego nauczania tej dyscypliny, gdy projektował zmiany w organizacji akademii w Krakowie i Wilnie. Snuł też plany dotyczące się Warszawy. Tę samą ideę wprowadzali do swych

---

* Najważniejsze pozycje dotyczące tematu: B. Leśnodorski, *Szkoła Prawa i Nauk Administracyjnych w Księstwie Warszawskim* (w:) B. Leśnodorski, W. Sobociński, J. Sawicki, *Studia z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa 1963, s. 7–56; W. Sobociński, *Wydział Prawa w Uniwersytecie Warszawskim (1816–1831) i w Szkole Głównej (1862–1869)* (w:) B. Leśnodorski, W. Sobociński, J. Sawicki, *Studia z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego*, s. 57–123; B. Grochulska, *Lata 1807–1815. Szkoła Prawa i Szkoła Nauk Administracyjnych* (w:) *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1807–1915*, red. S. Kieniewicz, Warszawa 1981, s. 12–37; M. Mycielski, *Uniwersytet Królewski 1816–1831* (w:) *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1915*, red. T. Kizwalter, seria: *Monumenta Universitatis Varsoviensis 1816–2016*, Warszawa 2016, s. 54–361.

¹ Por. W. Tygielski, *Miejsce studiów prawniczych w staropolskim modelu edukacji* (w:) *Nauka i nauczanie prawa. Tradycja i przyszłość*, red. H. Izdebski, Warszawa 2009, s. 21–36; A. Rosner, *Tradycja i nowoczesność w nauczaniu prawa. Doświadczenie Rzeczypospolitej szlacheckiej i Szkoła Prawa w Księstwie Warszawskim* (w:) *Nauka i nauczanie prawa. Tradycja i przyszłość*, red. H. Izdebski, s. 45–61; J. Matuszewski, *Dlaczego nie uczono prawa polskiego na akademii? Prawo zwyczajowe w kulturze oralnej i w kulturze pisma*, *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa* 2015, t. 8, z. 3, s. 215–228.

zamierzeń Józef Jędrzej Załuski² czy Antoni Popławski³. O nowoczesne nauczanie prawa w Uniwersytecie Jagiellońskim zabiegał Hugo Kołłątaj⁴. Ciekawe próby podejmowano w czasach stanisławowskich w stolicy Wielkopolski⁵. Upadek Rzeczypospolitej plany te zniweczył, a pierwsze lata zaborów nie sprzyjały z oczywistych przyczyn kontynuacji działań i zamierzeń edukacyjnych.

Na terenie Księstwa nie było w momencie jego powstania ani jednej szkoły wyższej. Warszawa pozostawała jedną z nielicznych stolic europejskich nieposiadających własnej uczelni. Aspirując do organizacji nowoczesnego systemu nauczania⁶, jesienią 1807 r. Izba Edukacyjna analizowała możliwość utworzenia Szkoły Głównej. Jednym z czterech przewidywanych wydziałów (obok lekarskiego, fizyczno-matematycznego i literatury) miał być wydział prawa. Brak dostatecznych funduszy i trudności kadrowe zniweczyły ten zamiar. Jednak potrzeby praktyki sądowej i urzędniczej wynikającej z wprowadzenia Kodeksu Napoleona nakazywały szybkie podjęcie próby zorganizowania przynajmniej doraźnego kursu nowego prawa. Także energicznie prowadzona reforma sądownictwa i nowa administracja wymagały fachowych, dobrze przygotowanych kadr. Już w listopadzie 1807 r. nagła potrzeba zapoznania z nowymi zasadami prawa urzędników i pracowników administracji skłoniła Antoniego Łabęckiego, Franciszka Ksawerego Szaniawskiego i Antoniego Wyczechowskiego do rozpoczęcia tymczasowych kursów dokształcających. Minister Sprawiedliwości pisał, że: „aby zaradzić najnaglejszej potrzebie poznania Kodeksu Napoleona Wielkiego [...] wezwani zostali światli mężowie, którzy poświęcając się w tej publicznej usłudze w osobnych godzinach czytać będą i wykładać: Kodeks Cywilny Francuski, teorią prawa kryminalnego, teorią postępowania prawa cywilnego i kryminalnego, kodeks postępowania cywilnego francuskiego”. Wykłady odbywały się w pałacu ministra Łubieńskiego w niedzielne

---

² Projekt utworzenia Uniwersytetu Poniatowskiego (na wzór uniwersytetu w Turynie) i Akademii Umiejętności i Sztuk. Por. J. Lewicki, *Geneza Komisji Edukacji Narodowej*, Kraków 1923, s. 41, 76–77; B. Leśnodorski, *Szkoła Prawa i Nauk Administracyjnych...*, s. 7–9.

³ Ten czołowy działacz KEN projektował utworzenie czterech ośrodków uniwersyteckich w Polsce, jednym z nich miała być Warszawa. Por. M. Chamcówna, *Antoni Popławski* (w:) *Polski Słownik Biograficzny*, t. 27, Wrocław 1983.

⁴ M. Chamcówna, *Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej*, Ossolineum 1957, s. 239; K. Buczek, *Hugo Kołłątaj i edukacja*, Warszawa 2007.

⁵ W. Szafrąński, *Nauczanie prawa w Poznaniu w czasach stanisławowskich*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 2015, t. LXVII, z. 1, s. 259–284.

⁶ T. Kizwalter, *Uniwersytety europejskie w XIX w.* (w:) *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1915*, red. T. Kizwalter, s. 17–51.

przedpołudnia, a w dni powszednie popołudniami. W ten sposób ustalone zostały godziny, „które od innych powinny być wolniejszymi się być zdają” – mogli więc w nich uczestniczyć wszyscy pragnący lepiej poznać nowe prawo – przede wszystkim urzędnicy⁷.

Doraźnie zorganizowane kursy cieszyły się dużą popularnością. To zapewne jeden z powodów, dla którego wśród wykładowców pojawiła się idea stworzenia szkoły skoncentrowanej na nauczaniu prawa. Tego typu placówki – Szkoły Prawa – istniały we Francji. I mimo że oponentów nie brakowało, dobre doświadczenia z prowadzonych kursów pozwoliły przekonać Ministra Sprawiedliwości Feliksa Łubieńskiego do tego pomysłu. Chodziło nie tylko o dokształcanie już pracujących urzędników. Po raz pierwszy bowiem w dziejach polskiego sądownictwa nominacje na stanowiska sędziów odbywać się miały na podstawie kryteriów merytorycznych i teoretycznego wykształcenia prawniczego⁸. W Księstwie zerwano ostatecznie ze staropolską zasadą wyboru sędziów i ich ścisłego powiązania z lokalnymi społecznościami (wyjątkiem byli sędziowie pokoju). Nowe myślenie o zawodzie i karierze prawnika wymagało przełamania odwiecznych stereotypów. Szlachecki jurysta „nie uczył się nigdy prawa, tylko pracował w palestrze pod mecenasem; zaś naukę czerpał z manifestów, pozwów i wyroków sądowych, z przysłuchiwania się obronom w sądach, z układania summariuszów, dokumentów w tych sprawach, na koniec z wyszukiwania po *Voluminach Legum* artykułów potrzebnych ku obronie”⁹. W początkach istnienia Księstwa wielu podzielało też pogląd, że teoretyczna nauka prawa jest niepotrzebną stratą czasu. Atmosfera zaś tamtego okresu, żywa obecność wojsk napoleońskich, powodowała, że – jak pisała inteligentna obserwatorka – „wszyscy młodzieńcy szlachetni, dobrze urodzeni i bogaci chcieliby służyć w wojsku [...] opinia publiczna gardziła każdym młodym człowiekiem nie przybranym w mundur”¹⁰. Nie było więc zadaniem łatwym przekonanie elit politycznych Księstwa do utworzenia Szkoły, przełamanie

⁷ Ogłoszenie o kursach w Gazecie Korespondenta Warszawskiego i Zagranicznego (dalej: GKWiZ) 1807, nr 86.

⁸ Dostęp do aplikacji sądowej teoretycznie był możliwy tylko po okazaniu dyplomu Szkoły Prawa (dekret powołujący Szkołę Prawa z 1808, p. 6). Rada Dozorcza Szkoły Prawa poczyniła w tej mierze praktyczne kroki, podejmując starania o wprowadzenie przepisów egzaminacyjnych dla urzędników. Ostatecznie sprawę tę unormowano dekretem z lipca 1809 r. (Dziennik Praw, t. I, nr 12, s. 298–312; dalej: Dz. Pr.).

⁹ *Pamiętnik Feliksa hr. Łubieńskiego, ministra sprawiedliwości*, oprac. W. Chołmętoski, Warszawa 1890, s. 168.

¹⁰ W. Fiszerowa, *Dzieje moje i osób postronnych*, Londyn 1975, s. 308.

Collegium Iuridicum II
ul. Lipowa 4

Collegium Iuridicum III
ul. Oboźna 6

Collegium Iuridicum IV
im. Cezarego Berezowskiego
Szara Willa
ul. Wybrzeże Kościuszkowskie 47

9788380928978 W02P01

ISBN 978-83-8092-897-8

9 788380 928978

ZAMÓWIENIA:
INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL

CENA 129 ZŁ (W TYM 5% VAT)